

Enikő Szij

SUOMALAIS-UGRILAINEN HEIMOAAATE (ETENKIN 1920- JA 1930-LUVULLA)

Heimoaate, suomalais-ugrilaisten kansojen sukulaisuuden aate, on suomalais-ugrilaisten kansojen yhteenkuuluvuuden, yhdistämisen ja yhtenäistämisen aate. Se merkitsee enemmän kuin yksinkertaista *kielisukulaisuuspropagandaa* (H. Sihvo 1973: 116). Se on monimutkainen historiallinen ilmiö, jota voidaan tarkastella kielitieteen historiassa, taiteen historiassa, ns. aatehistoriassa eikä vähiten nykyään yhä useammin esille tulevassa poliittisessa historiassa.

«Klassisen» heimoaateen synnyinmaa on Suomi — täällä se puhtaimmillaan sai alkunsa ja täällä sen elämänkaarikin on täydellisin: se on rajattavissa 1840-luvulta toisen maailmansodan loppuun ulottuvaan kauteen. Sen historia voidaan jakaa neljään kauteen, jota jaottelua paljolti helpottaa virolaisten ja unkarilaisten, siis muiden suomalais-ugrilaisten kansojen huomioon ottaminen tai huomiotta jättäminen. Nämä neljä kautta ovat seuraavat: 1) 1840-luvulta 1880–, 1890-luvulle, 2) 1880– ja 1890-luvulta I maailmansodan loppuun, jota seuraavassa merkitsen tunnusomaisena pidettävällä vuosiluvulla 1920, 3) vuodesta 1920 talvisotaan (1939), 4) talvisodasta toisen maailmansodan loppuun. Virolaisilla heimoaate muutamien näkemyksen mukaan muotoutui vielä suomalaisiakin aikaisemmin, unkarilaisilla taas — vaikka Pál Hunfalvyn ja István Fábiánin «fennistinen offensiivi» suomalais-ugrilaisen sukulaisuuden tunnetuksi tekemisen alalla jo lähestyykin heimoaatetta — kansojen sukulaisuudentunne ja tässä hengessä tehty *heimotyö* on tyypillisesti Trianonin rauhan jälkeinen ilmiö. Muilla suomalais-ugrilaisilla kansoilla yhteenkuuluvuuden ajatus heräsi vasta 1920-luvulla ja 1930-luvun alussa, jos se ylipäätään heräsi tai *saattoi* herätä.

Mitä nimityksiin tulee, tieteessä käytettiin lähes yksinomaan termiä *suku* (*sukukansat*, *sukulaiset*, *suomensukuiset* ym.), suurelle yleisölle suuntautuva kielisukulaisuuspropaganda taas käytti *heimo*-alkuisia sanoja (*heimoaate*, *-työ*, *-veljet*, *-sisaret*, *-kansat*, *-liitto*, *-maa*, *-klubi*, *-kannel* jne.). Unkarilaisessa terminologiassa käytettiin sanaa *rokon* 'sukulainen':

rokon nép, rokon nyelv, nyelvrokonság (esim. Turaanilaisen seuran, *Turáni Társaság* (1910) alanimikkeessä: *Magyar Néprokonsági Egyesület* 'Unkarin Kansansukulaisuuden [tai -sukulaisten] Yhdistys'), ja valitettavasti toisinaan pulpahti esiin myös *rotuheimolaisuus* (*fajrokonság*). Tämä terminologinen sekasotku (kieli-/kansa-/rotu-, joka aikansa kannalta ei ollut «sekava» eikä «sotkuinen», olihan kansainvälinen ilmiö, että kansa ja rotu tietyssä määrin samastettiin), kaiken lisäksi barokkimaisen mahtavasti, sekavin sanakääntein ja paatoksentäyteisesti esitettyinä (sekin ajalleen tyyppillinen ilmiö) — oli yhtenä syynä siihen, että heimoaateen hengessä suoritettu *heimotyö* kaikkineen, erittelemättä, globaalisti ja in extenso leimattiin *fasistiseksi*, sehän muka rakentui rotuopilliselle perustalle. Toinen leima, joka sekin osaltaan vaikutti siihen, että heimotyön tuloksista yleisesti vaiettiin (ks. esim. teosta *Ystävät — sukulaiset*), sen kirjalliset ja painetut tuotteet joutuivat kirjastojen suljettuihin kokoelmiin ja heimoaate esiintyi tutkimusaiheiden luettelossa ns. negatiivisena teemana, oli *neuvostovastaisuus* (antibolševismi, bolševisminvastaisuus jne.). Heimoaateen historian dokumentoiva, yksityiskohtainen ja moninäkökulmainen tutkimus ja tuntemus auttaa paremmin vastaamaan kysymykseen, oliko tällainen leimaaminen oikeutettua ja aiheellista.

Heimoaate on kansallisen heräämisen aikakauden tuotetta, kansallisen ajattelutavan, snellmanilaisen kansallisuusaateen omaksumisen tulos. Kansallisuusaateen kulmakiviä on kieli. Unkariksi: *nyelvében él a nemzet* (kansa elää kielessään), suomeksi R. von Beckerin sanoin: «Yhteinen kieli on kunkin kansan kallein tavara, jonka kanssa Hän ynnä syntyi, ynnä kasvoi, ynnä maasta on katoova... Sen arvo on kansan arvo.» Kansallisuusaate ja heimoaate syntyivät lähes yhtä aikaa, ja ne liittyvät elimellisesti toisiinsa: ilman identiteetin tunnetta ei kukaan voi olla heimokansojen yhtenäisyyden puolestapuhujana. J. V. Snellmanin mukaan «kieli on sisäisen yhteyden ulkonainen leima». Tätä ajatusta heimoaateen varhaiset edustajat kehittivät edelleen: *yhteys* ei vain kansakunnan sisällä vaan sen ulkopuolellekin, yhteys, mutta kehen? Eikä vähiten: miksi?

Heimoaateen syntymiseen välittömästi vaikuttanut syy oli eurooppalainen pannationalismi. Sitä, miksi se muodostui juuri tällä kapitalismin kehityksen 1800-luvun alkupuolelle osuvalla aikakaudella, ei tehtävämme ole tässä tutkia. Tosiasia on, että ajatuksen julistaa suomalaisen/suomalais-ugrilaisen heimoaateen muotoutumista, suomalais-ugrialaisten kansojen

yhteydenpidon välttämättömyyttä (ja tuolloin myös mahdollisuutta) suorastaan laukaisi pangermanismin (sen skandinaavisen muodon, skandinavismmin ja svekomanian) ja ennen kaikkea panslavismin synty. Suomalaisia ja unkarilaisia oli kumpaakin tahoillaan, eri mittakaavassa, jo kauan kiussannut yksinolon *tunne* ja *tieto* omasta uhanalaisuudesta. Historiallisia kokemuksia oli runsaasti. Jan Kollarin panslavistinen «huuto», runoelma *Slavan tytär* oli esimerkkinä: «Lapseni, yhdistykää!»

Yhdistymistä hieman monimutkaisti suomalaisten kannalta kysymys: ovatko itäiset naapurit *ulkokansalaisina* suomalaisia (kuten Länsipohjan ja Ruijan suomalaiset) vai *sukukansaa*. Samalla tilannetta kuitenkin helpotti se, että karjalaisten takana ja naapurissa muut suomalais-ugrilaiset kansat muodostivat alueellisen jatkumon. Poikkeuksena olivat *jalon, uljaan kansan* maineessa olevat Tonavan varren unkarilaiset, mutta heidän suomalais-ugrilaisuutensa oli suomalaisten mielestä epäilysten ulkopuolella, joten heimoaatteen vaikutuspiiri saattoi näin levitä Karpaateilta Altaille, missä (ainakin Castrénin mukaan) oli keinunut Suomen suvun kehto. Heimoaatteen perussisältö oli siis joustava, sitä saattoi kaventaa (vain itämerensuomalaisia koskevaksi) tai laajentaa (ottamalla mukaan uralilaiset, vieläpä ural-altailaiset). Sen laajin muoto oli unkarilainen *turanismi*, joka kuitenkin — pääasiassa mongolien tähden — ei Suomessa koskaan saavuttanut yleistä suosiota.

Alussa, 1840-luvulla, asia ilmaistiin väljästi: A. Ahlqvistin *Sadussa* (1847) kerrotaan suomalais-ugrilaisista, ja Suometar antaa kadotetun vapauden takaisin veljeskansoilleen. Herttainen väriläiskä heimoaatteen historiassa on kirjallinen tuote nimeltä *Kolmen fennomaanin matka* (1874), jossa suomalais-ugrilaisten kansojen joukossa esiintyvät erikseen mainituina «*tschikossit, banassit* (ilmeisesti *kanassit*), *buljassit (guljassit), szeklit, juhassit*» [so. 'hevospaimenet, sikopaimenet, lehmipaimenet, székelyt, lammaspaimenet...'] ja vielä monet muut. Unkarilaiset esiintyivät tuolloin vielä usein jonkinlaisina perinteisten ammattiensa esimerkkeinä. Kun svekomaanit vuonna 1887 kävivät taistoon ruotsin kielen professuurista, fennomaanit vaativat unkarin professoria. Myöhemmin, 1890-luvulla, heimoaate kuitenkin kapeni — aika lailla itsenäistyneitä suomalais-unkarilaisia suhteita lukuun ottamatta — ainoastaan itämerensuomalaiset käsitteväksi. Tämän syytä on ehkä etsittävä siitä, että suuriruhtinaskunta alkoi yhä selvemmin tuntea venäläisten poliittiset aikeet ja fennougristisen

tutkimuksen edistyessä mikä hyvänsä suomalais-ugrialaisten kansojen yhdistäminen alkoi näyttää paljon toivottomammalta. Heimoaatteen ensimmäinen vaihe oli ollut «korkealentoisen heimoromantiikan» läpikäymä, toisessa vaiheessa tämä kaikki oli enää «utukuva». Romanttisten haaveiden vastapainoksi asettui todellisuus, joka Ahlqvistin luonnehdinnan mukaan oli pelkästään *villi raakuus*. Tuolloin jo Ahlqvistkin uskoi, että itäiset suomalais-ugrilaiset kansat olivat jääneet sivilisaatiosta syrjään, ja tämä olisi ollut suomalaistenkin kohtalo, elleivät he ruotsalaisten ansiosta olisi saaneet sijaansa lännen sivistyskansojen joukossa. Kiitollisuudenvelka-kiistalla saattoi olla osansa siinä, että suomalaiset osaltaan läntisen sivilisaation itäisimpinä vartijoina osoittivat itämerensuomalaisia kansoja kohtaan samaa holhoojamentaliteettia, jonka oikeutettuudesta ruotsalaisten taholta (suomalaisia kohtaan) suomalaiset itse olivat käyneet kiistaa. «Hajallaan ovat Väinölän lapset», kirjoitti Genetz, ja Suomi-emo lähti taistoon — itämerensuomalaisten puolesta. Vuonna 1910 todettiin Pietarissa hieman säikähtyen, että käynnissä on pansuomalais-luterilainen sotaretki («пан-финско-лютеранский поход»), jossa käytössä on kivääriäkin vaarallisempi ase: *sana*. Heimoaatteen historiaa tutkinut F. A. Heporauta ei siis ollut oikeassa, kun hän toisen maailmansodan kynnykseltä menneitä katsolessaan väitti, että «heimoaate oli alussa vain heimoharrastus», «hapuilleva tunneherkuttelu».

Siihen, että heimoaatteen historian kolmannessa vaiheessa, maailmansotien välisenä aikana, suomalaisten heimotyö kohdistui edelleenkin vain itämerensuomalaisiin tai ilmeni suomalais-virolais-unkarilaisten suhteiden itsenäistymisenä ja valtavana kasvuhyppäyksenä, ei syytä ole etsittävä suomalaisista, ei virolaisista eikä unkarilaisista. Tuota aikaa koskevassa alan kirjallisuudessa toistuu säännöllisesti ilmaus: «ensimmäisessä tarjoutuvassa tilaisuudessa», «heti tilaisuuden tullen», «kun vain mahdollista» on luotava yhteydet Neuvosto-Venäjällä, siis Neuvostoliitossa eläviin suomalais-ugrilaisiin kansoihin, mutta tämä kaikki jäi vain aikeeksi.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen suomalais-ugrialaisten kansojen asema oli radikaalisti muuttunut. Suomi ja Viro olivat itsenäistyneet, Unkari selvinnyt itsenäisenä valtiona Trianonin rauhansopimuksen järkytyksestä. Kaikilla kolmella valtiolla oli kokemuksia aseelliseksi kiihtyneestä luokkataistelusta. Neuvostoliiton tai paremminkin Neuvosto-Venäjän suomalais-ugrilaiset (ja muutkin kuin suomalais-ugrilaiset) kansat koettivat

kuumeisella innolla ja vilpittömän hartaasti käyttää hyväkseen lokakuun vallankumouksen tarjoamia mahdollisuuksia oman kansallisen kulttuurin luomiseen ja kehittämiseen (oma kirjallisuus, aapiset, kielenuudistus, kirjakieli, kouluasiat jne.). Unkarilainen vasemmistoaikakauslehti «100%» arveli vuonna 1929, että jos ne kehittyisivät yhtä nopeasti kuin Japani on 40 — 50 vuoden aikana kehittynyt (1929!), ne vielä saavuttaisivat unkarilaiset! Kahden ensimmäisen suomalais-ugrilaisen kulttuuri- (siis kansanvalistus)kongressin (vuoden 1921 *yhteissuomalaiseksi* nimitetty koulukokous Helsingissä, vuonna 1924 Tallinnassa) järjestäjät eivät vielä selvästi tajunneet, kenen puoleen olisi käännäyttävä, mutta kolmanteen kongressiin odotettiin jo suomalais-ugrialaisten kansojen edustajia Neuvostoliitosta. Suuri oli suomalaisten järkytys, kun he Tassin tiedonannosta saivat tietää, että unkarilaiset olivat lähettäneet kutsun Neuvostoliiton viranomaisille, jotka puolestaan aikoivat lähettää Budapestin kongressiin venäläisiä. Pál Telekin vastalauseen johdosta Tassin tiedotus leimattiin erheelliseksi, mutta kongressiin ei saapunut venäläisiä eikä suomalais-ugrialaisia. Neljännen kongressin järjestäjiksi kuitenkin aiottiin pyytää syrjäänejä, varmaankin odottaen yhteistyötä V. I. Lytkiniltä, joka — kuten myöhemmin ilmeni, loistavana poikkeuksena — oli vuosina 1927-28 ollut neuvostostipendiaattina Suomessa, Saksassa ja Unkarissa. Vuonna 1930 oli Neuvostoliitossa jo käynnissä lehdistökampanja suomalais-ugrialaisia kansoja vastaan, muista kampanjoista puhumattakaan. Aiheen tähän antoivat mm. AKS:n toiminta ja sittemmin Lapuan liike. Neuvostoliiton fennougristiikka oli muka alentunut hieromaan kauppoja Suomen porvariston ja suomalaisen fasismin kanssa. Heimoaatteen hengessä toiminut Neuvostoliiton suomalais-ugrilainen älymystö joutui sietämättömään asemaan. Niin lupaava kuin alku oli ollut! Vielä 1920-luvun Moskovassa sivistyselämä kuohui, sinne saapunut maaseudun älymystö (местная интеллигенция) ei «pitänyt yhtä» vain alansa vaan myös sukulaisuutensa, siis kielen mukaan (vrt. Gyula Illyés 1931), ja heimotyön se näki mielessään sellaisena kuin heimoaatteen kolmannen vaiheen «ideologit» (M. Pesonen, F. V. Heporauta) olivat sen nähneet. Siihen he saivat myös valtiolta virallista tukea: omaan kansaansa tutustumiseen ja sen tunnetuksi tekemiseen, toisiin sukulaisiin tutustumiseen, toisilta oppimiseen, yhteistoimintaan, jotta kukin omalla kehityksellään edistäisi ihmiskunnan kehitystä. «Kulttuurimiekka» ei suuntautunut muuta kuin juuri «villiä raakuutta» vastaan. Ukkospilviä alkoi kuitenkin

kerääntyä. Udmurtti Kuzebai Gerdin vuonna 1924 julkaisemassa 3. luokan kielioppikirjassa tapaamme mm. Runebergin Saarijärven Paavon (udmurtiksi) ja kuvituksena Albert Edelfeltin erään kuuluisan teoksen. Moskovan vuosinaan hänellä oli paljon unkarilaisia, suomalaisia ynnä muita ystäviä, ja hän ilmeisesti osasi unkaria ja suomea. Tyttärelleen hän antoi nimen Aino. Vuonna 1932 hänet pidätettiin, ja vuonna 1957 hänen vaimolleen ilmoitettiin hänen kuolleen 1941... V. I. Lytkinin kävi paremmin, hän vain «katosi kollegojen näkyvistä» joksikin aikaa, kuten Erkki Itkonen kirjoitti. Vuoden 1931 suomalais-ugrilaisen kongressin osanottajat saivat kuullakseen seikkaperäisiä selostuksia väestönsiirroista, internoinneista ja kulakkien hävittämisestä. Kaikkien kolmen ns. suuren suomalais-ugrilaisen kansan kansalaissotakokemukset, bolševikkien julistukset maailmanvallankumouksesta, Suomen vasemmiston maanalainen ja laillinen tukeminen, uutiset, joita tihkui unkarilaisten ja suomalaisten kommunistiemigranttien kohtalosta ja Amerikasta Neuvostoliittoon muuttaneiden suomalaisten asemasta, jne. jne. eivät herättäneet erityistä viehtymystä tuonaikaiseen Neuvostoliittoon. Suomessa perinteisten, joskaan ei itsenäisen Suomen viralliselle ulkopolitiikalle luonteenomaisten, klassisten ryssävihan piirteiden oheen kertyi uusia. Heimoaatteeseen elimellisesti liittynyt, siihen olennaisesti kuuluva Suur-Suomi-ideologia, jota tässä emme yksityiskohtaisesti esittele, sai Neuvostoliitossa rauhan aikana aivan ylisuuren merkityksen. Aiemmin mainittu holhoojamentaliteetti koski ainoastaan pieniä itämerensuomalaisia kansoja (ennen kaikkea inkeriläisiä, liiviläisiä ja vuosisataisten perinteiden mukaisesti karjalaisia), iskulauseet «Uralille asti» ja «kaikki takaisin ja vähän lisää!» olivat äärimmäisyysvariantteina vain pienten piirien käytössä ja alkoivat kuulua vasta sodan aikana, eivät silloinkaan Suomen virallisina iskulauseina.

Heimoaатteen historian kahta viimeistä vaihetta, varsinkaan viimeisintä, ei saisi vaientaa ja kiistää, vaan niihin tulisi tutustua. Yksityiskohtaista tutkimusta saamme vielä odottaa, arkistojen aineistohan ovat juuri muuttumassa julkisiksi ja nykypäivän glasnost-kirjallisuus asettaa tunnetutkin tosiseikat monessa suhteessa uuteen valoon. Kaikki, mihin tähän mennessä olemme uutena tietona tutustuneet, vahvistaa sitä olettamustamme, että heimotyö ei ollut fasistista, sen neuvostovastaisuus oli puolustusluontoista eikä suinkaan aiheetonta. Erehdys on myös luulla, että heimotyö, etenkin kolmannen vaiheen aikana, olisi rajoittunut poliittiseen propagandaan. Ei

läheskään! Tosin vuonna 1920 E. N. Setälä «kehotti kansalaisia ryhtymään kulttuuripuolustukseen uutta keskiaikaa, uhkaavaa raakuutta vastaan», mutta tämä kulttuuripuolustus, joka nautti myös valtion tukea, ei sekään ollut satunnainen ilmiö. Maailmansotien väliselle aikakaudelle oli ominaista kulttuurin virallisen, valtiotason arvostuksen nousu maailmansodan tuloksena syntyneissä ns. pienoismaitioissa. Pienoisvaltioiden kysymyksen suomalainen asiantuntija Juhani Paasivirta katsoo, että voittajavaltioiden kansallisiin vähemmistöihin ja hävinneisiin kohdistamalta «sorrn halulta» eivät suojanneet ns. vähemmistösopimukset, sillä ne eivät taanneet turvaa edes vähemmistön näyttävimmälle ilmenemismuodolle, kansalliselle kulttuurille. (Unkarilaisten toisen maailmansodan jälkeen esittämää ns. vähemmistönsuojakoodeksia — 30.8.1946 — ei enää edes allekirjoitettu.) Suomi, Viro ja Unkari olivat yhtä lailla yhtä mieltä siitä, että, kuten J. V. Snellman sen oli aikoinaan suomalaisten suhteen ilmaissut, «ei voi väkivalloin mitään, sivistyksessä on ainoa pelastus». Vuoden 1928 suomalais-ugrilaisen kulttuurikongressin tervehdyspuheessaan ministeri Kunó Klebelsberg korosti, että toisista poiketen suomalais-ugrilaisia kansoja yhdistävät «puhtaat tradition ja kulttuurin siteet», ja juuri siksi ei pidä sallia suomalais-ugrilaisen kansojen kulttuurin «joutuvan ahtaalle» vuoden 1920 jälkeen syntyneessä uudessa valtiopoliittisessa tilanteessa. Tutustumisen portit on pidettävä levällään, hän kirjoitti toisaalla. Pieniä kansoja erottavan kielimuurin kaatamiskeinoiksi hän esitti käännöksiä, maailmankielten ja sukukielten omaksumista (stipendit, opiskelijavaihto ym.). Virallinen valtion kulttuuripolitiikka otti hoitaakseen heimoaateen hengessä suoritettua heimotyön, joten sen päämääräksi siis tuli jo mainitsemani: kansallisiin kulttuureihin tutustuminen ja niiden tunnetuksi tekeminen, kaiken hyödyllisen ja ylevän oppiminen toisilta, ja sikäli kuin se on mahdollista ja tarpeen, yhteistyö, omaperäisen kielikunnan omaperäisen, kansallisen ja perinteisen kulttuurin yhdessä edustaminen. Siitä, missä määrin tuo kulttuuri oli yhteistä, ei tuolloin kiisteltä, kunkin sukulaiskansan kulttuuriarvot ja saavutukset merkittiin yhteiseksi omaisuudeksi, joten esimerkiksi Kalevalasta tuli suomalais-ugrilaista kulttuuriperintöä. Tämän ohjelman toteuttamiseksi toimivat erilaiset laitokset (Klebelsberg, E. N. Setälä), näiden joukossa Helsingin yliopiston Unkarilainen laitos, sen hyväksi toimivat erilaiset heimojärjestöt, joita esim. vuonna 1939 oli Suomessa 19. Mainittakoon myös erilaiset julkaisut, esim. kolmikielinen *Fenno-Ugria* ja

viisiniteinen *Heimotyö*. Näissä kerrottiin Inkerin paikannimistä, Viron korkeakouluista, Suomen kirjalahjoituksista Unkarin kirjastoille, viisumi-vapaudesta, amerikansuomalaisten pankista, erilaisista heimojuhlista, uutisvaihtosopimuksesta, Unkarin Tiedeakatemian juhlavuodesta, unkarilais-suomalaisista kauppasopimuksista, kunnianimityksistä, tieteellisistä esitelmistä, tutkimusmatkoista, kuorovaihdosta jne. jne.

Heimoaate ja sen hengessä tapahtunut heimotyö eivät suinkaan olleet ristiriidattomia, ja niille olivat luonteenomaisia merkittävät laadullisetkin erot. Sen ajoittain eri määrin ilmenneitä poliittisia piirteitä voisi selittää sen ns. puolustautuvan nationalismin, vieläpä paikallisšovinismien (местный шовинизм) pohjalta, jota — *horribile dictum* — vuoden 1930 tienoilla (!) neuvostoliittolainen historiankirjoitus ainakin periaatteessa piti *vielä oikeutettuna*. Jos jätämme huomiotta nämä poliittiset yhteydet, jotka toistaiseksi tunnetaan epätäydellisesti, heikosti ja virheellisesti ja jotka vaativat tarkempaa selitystä, sekä ajankohtaansa liittyvät tyylitekijät, näemme *tekojen* saralla varsin pitkän ajan kuluessa tehdyn tuloksekasta työtä. Pysyviksi osoittautuivat perusperiaatteet: kansojen on tutustuttava toisiinsa, opittava toisiltaan, autettava toisiaan. On vaikea mainita nykyisistä suhteistamme mitään sellaista, mihin ei esimerkkiä tai ainakin ideaa löytyisi jo heimoaateen hengessä tehdystä heimotyöstä. Pysyviksi osoittautuivat myös ihmissuhteet: ne eivät rajoittuneet vain «tieteen apostolien» pieneen piiriin vaan levisivät kansanjoukkoihin, ihmisten laajoihin ja demokraattisiin piireihin.

On jo suorastaan kliše, että unkarilais-suomalaiset suhteet ovat rakentuneet tieteelliselle perustalle ja hitaasti mutta sitkeästi, välillä olosuhteiden pakosta seisahtaen kuitenkin kehittyneet ja haaroneet monille aloille. Sukupolvet ovat kasvaneet keskinäisen kunnioituksen ja kiintymyksen ilmapiiressä. Niin tieteellisen työn, tieteen tunnetuksi tekemisen, tieteen organisoimisen ja jälkikasvun kasvattamisen kuin suhteiden hoitamisenkin alalla osansa ovat tehneet yliopistojen laitokset, näin myös heimoaateen loistokaudella perustettu ja sittemmin *Suomen suvun* suojissa toiminut Unkarilainen laitoskin, jolle Budapestin Loránd Eötvös –yliopiston Suomalais-ugrilaisen kielitieteen laitoksen puolesta toivotan vastedeskin tuloksekasta työtä ja runsasta menestystä.